

Tisdagen den 25 november

Kl. 16.00

§ 1 Justerades protokollet för den 14 innevarande månad.

§ 2 Meddelande om tidpunkt för besvarande av interpellation 1975/76:37 om en ny ekonomisk världsordning

Herr statsministern PALME:

Herr talman! På grund av bl. a. utlandsresa har jag inte haft tillfälle att inom föreskriven tid besvara interpellationen av herr Svensson i Kungälv om en ny ekonomisk världsordning. Min avsikt är att lämna svaret den 4 december.

§ 3 Om åtgärder för att underlätta export till öststaterna

Herr handelsministern LIDBOM erhöll ordet för att besvara herr Jonassons (c) den 14 november anmälda fråga, 1975/76:103, och anförde:

Herr talman! Herr Jonasson har frågat mig om regeringen avser vidta några åtgärder för att underlätta svensk export till öststaterna. Bakgrunden till frågan är de uppgifter som förekommit i massmedia nyligen om att bl. a. AB Karlstads Mekaniska Werkstad gått miste om en stor exportorder till Polen.

Svenska företag förlorar ibland i kampen med utländska konkurrenter. Detta väcker naturligtvis speciell uppmärksamhet när det gäller uppdrag i miljardklassen. Huvuddelen av den i frågan nämnda ordern har gått till kanadensiska företag. Förhandlingar om ytterligare delleranser pågår dock fortfarande.

Den statliga exportfrämjande utlandsorganisationen, handelssekreterarkontoren och ambassaderna, har under senare år kontinuerligt byggts ut i Östeuropa. Sveriges exportråd har också avdelat särskilda resurser för att främja exporten till detta område. Regeringen har nyligen lagt fram en proposition – 1975/76:72 – med förslag om vidgad rätt att göra avdrag för räntekostnader vid exportkrediter. Härigenom får exportföretagen ökade möjligheter att lämna konkurrenskraftiga krediter.

Dessa åtgärder understryker den vikt regeringen fäster vid exporten till Östeuropa.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret på frågan. I pressen har det skrivits om att företag här i Sverige har gått miste

Tisdagen den
25 november 1975

*Meddelande om
tidpunkten för
besvarande av
interpellationen
1975/76:37 om en
ny ekonomisk
världsordning*

*Om åtgärder för att
underlätta export
till öststaterna*

Tisdagen den
25 november 1975

*Om åtgärder för att
underlätta export
till öststaterna*

om flera stora exportorder till Polen och till andra östländer. Det är en stor nackdel för oss att så sker i en lågkonjunktur. Vi behöver arbete och sysselsättning för våra anställda. Handelsbalansen uppvisar ett stort underskott, och även en förbättring av den är i högsta grad nödvändig. Då behöver vi göra allt vad vi kan för att främja våra intressen.

Handelsministerns svar är positivt. Jag har ställt frågan generellt men pekat på att den bl. a. berör AB Karlstad Mekaniska Werkstad. Handelsministern har svarat generellt men även anmärkt att förhandlingar om delleranser från det aktuella företaget fortfarande pågår.

Det är synd att de generella åtgärder handelsministern nämner inte har kommit i gång tidigare mot bakgrund av att vi har en lågkonjunktur att förvänta. Jag hoppas att åtgärderna skall kunna vara till fördel, men det är kanske inte i samtliga fall som just de åtgärder handelsministern här åberopar hjälper. Det kan röra sig om andra situationer.

Jag hoppas att regeringen följer denna fråga. Den är utomordentligt viktig både för sysselsättningen och för våra exportaffärer. Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Herr handelsministern LIDBOM:

Herr talman! Jag borde kanske komplettera det lämnade svaret med några uppgifter.

Det är viktigt, som herr Jonasson säger, att vi inriktar oss på att öka utbytet med öststaterna, däribland Polen, och försöker stödja de svenska företagen i deras exportansträngningar. Under senare tid har vid emellertid fått en del att glädjas åt i det sammanhanget.

För inte så länge sedan var det normalt att bara 4,5 % av vår totala export låg på Östeuropa. Nu har den siffran stigit till 6,5 %. Och andelen för Polen uppvisar en märklig ökning. Hittills under detta år har exporten ökat med 50 %. Naturligtvis är det en utveckling som delvis skall ses mot bakgrund av de åtgärder som vi har vidtagit för att stödja handeln med de östeuropeiska länderna.

Anslaget till exportfrämjande åtgärder har ökats under innevarande budgetår med 758 000 kr. Sedan kommer så småningom att visa sig effekten av det vi föreslagit i propositionen, där vi söker undsätta svenska företag på en speciellt känslig punkt, nämligen deras möjligheter att ge krediter. Där får de genom propositionens förslag till ränteavdrag vid finansieringen ett ökat stöd. Ett 2-procentigt avdrag har ju förekommit tidigare, nu höjs det till ett 4-procentigt.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jag tackar handelsministern för de ytterligare upplysningar som han gav och även för sifferuppgifterna.

Det är bra om vi kan få denna utveckling. Vi behöver så väl detta stöd i den situation som vi befinner oss i. Det är bara synd att det inte kommit starkare åtgärder tidigare, men det synes nu som om man var inne på rätt väg.

Jag tackar för svaret än en gång.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 28

Tisdagen den
25 november 1975

*Om svenska
åtgärder med
anledning av
rättegång i Estland*

§ 4 Om svenska åtgärder med anledning av rättegång i Estland

Herr utrikesministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr Strindbergs (m) den 28 oktober anmälda interpellation, 1975/76:38, till herr statsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Strindberg har frågat statsministern om regeringen överväger att vidta några åtgärder som kan vara ägnade att leda till att fem personer, som i Estland har åtalats för brott mot staten, ges en rättegång som motsvarar berättigade anspråk på objektivitet och rätts-säkerhet. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Till de mänskliga rättigheterna hör rätten för en åtalad person att få en opartisk rättegång och rimliga möjligheter att försvara sig mot anklagelser för brott. Våra möjligheter att inverka på rättegångar i andra länder är dock ytterst begränsade. Särskilt gäller detta i fall då den som har ställts inför rätta i ett annat land inte är svensk medborgare och då vi följaktligen inte kan på denna grund ingripa till hans förmån.

Därtill kommer att det ofta är svårt att erhålla tillförlitliga och uttömmande upplysningar om anklagelsepunkter och rättegångsförfarandet i enskilda fall. Även i det av herr Strindberg åberopade fallet föreligger svårigheter av detta slag. Såvitt vi kunnat utröna har emellertid dom redan avkunnats mot de fem åtalade personerna, som därvid dömdes till varierande straff. Det strängaste straffet synes ha varit sex års fängelse.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på min interpellation. Svaret är intetsägande och säger kanske mest genom det som inte står i det.

Interpellationen var egentligen ställd till statsministern, och det är ingen ringaktning från min sida mot vare sig herr utrikesministern eller det ämbete som statsrådet företräder, när jag ändock beklagar att svaret ej lämnas av statsministern. Han har ju ofta, mer än någon annan representant för den svenska regeringen, i mer eller mindre väl valda ord uttalat sin avsky för diktaturer och samtidigt med eftertryck hävdad de små nationernas rätt till frihet och självbestämmanderätt. Det hade mot denna bakgrund varit angeläget att just med statsministern få diskutera i min interpellation aktualiserad fråga.

Statsrådet konstaterar i interpellationssvaret att våra möjligheter att inverka på rättegångar i andra länder är ytterst begränsade, särskilt när det gäller personer som inte är svenska medborgare. Av detta drar jag den slutsatsen, även om det inte är direkt utsagt, att den svenska regeringen inte sökt vidta några som helst åtgärder till förmån för de fem

Tisdagen den
25 november 1975

*Om svenska
åtgärder med
anledning av
rättegång i Estland*

ester som nu dömts i Tallinn till frihetsstraff av varierande längd.

Jag finner denna passivitet från regeringens sida milt uttryckt märklig. Regeringen kunde ju inte vara omedveten om att de åtalade riskerade stränga straff – t. o. m. dödsstraff – för sina s. k. brott mot staten. Jag kan förstå att svårigheter finns när det gäller att påverka rättegångsförfarandet i andra länder, men utrikesministern vill väl ändå inte påstå att det är omöjligt? Regeringen har ju agerat förr och därtill mycket hårt, men då har det gällt andra diktaturer. Underlåtenheten att söka påverka rättegångsförfarandet i Estland gör att jag – och jag tror många med mig – finner vissa statsråds uppträdande som världssamvete i olika sammanhang alltför ensidigt.

Som en stark kontrast till denna passivitet står den svenska regeringens aktivitet när det gäller förhållandena exempelvis i Spanien. Trots de svårigheter som enligt interpellationssvaret föreligger när det gäller att påverka rättegångar i andra länder agerade den svenska regeringen både skyndsamt och kraftfullt i samband med de enligt svensk rättsuppfattning summariska rättegångarna mot de fem unga basker som stod åtalade för att i sin frihetskamp ha begått polismord. Den gången gjorde representanter för utrikesdepartementet via diplomatiska kanaler – dvs. beskickningarna i Stockholm och Madrid – klart, att vi i Sverige med oro såg på dels införandet av den nya terroristlagen, dels inledandet av de summariska rättegångarna. Därutöver aktualiserade vi situationen i Spanien såväl i Förenta nationerna som i Europarådet. Jag behöver här inte erinra om den svenska reaktionen när dödsdomarna blev kända.

Jag kan se en speciell svårighet – som dock inte ursäktar passiviteten – när det gäller förhållanden i exempelvis de tidigare fria staterna i Baltikum, och den svårigheten ligger i den många gånger så effektiva mörkläggningen av vad som händer där, trots att dessa stater ligger oss geografiskt så nära. Där skiljer sig systemen, om vi nu skall – som utrikesministern gjorde i denna kammare för en vecka sedan – gradera diktaturer. Det som händer i många andra diktaturstater har vi på ett helt annat sätt insyn i, därför att den fria världens press, radio och TV har helt andra möjligheter att verka där. Utrikesministern säger i sitt svar – och helt rätt – att domarna nu avkunnats och att det "strängaste straffet synes ha varit sex års fängelse". Jag vet inte om jag skall tolka detta som om statsrådet menar att det var en mild dom. Jag hoppas att detta inte är statsrådets mening. Det är givetvis glädjande att de åtalade inte dömdes till döden; att domen efter sovjetiska förhållanden inte blev hårdare beror säkerligen på den uppmärksamhet som rättegången tilldragit sig utomlands, liksom på den internationella reaktionen, där dock den svenska regeringen förhöll sig tyst.

Glädjande nog har inte hela den svenska opinionen förhållit sig passiv. Tvärtom! Flera tidningar har, och det torde inte ha undgått utrikesministern, såväl på ledarplats som i artiklar behandlat rättegångarna i Estland. I Malmöområdet har gjorts en namninsamling till förmån för de fem åtalade. På kort tid skrev inte mindre än 6 500 människor –

*Om svenska
åtgärder med
anledning av
rättegång i Estland*

nära 70 % av de tillfrågade – på insamlingslistorna, listor som jag förmodar att vår statsminister erhöll redan under gårdagen. De har också sänts till den ryske statschefen Leonid Bresjnev. Jag har stor respekt för denna opinion, då den är ett uttryck för att vi måste reagera mot våld och förtryck var det än uppträder, då de som trampar frihet och rätt under fötterna är samma andas barn, oavsett vad de kallar sitt system.

Även om man nu kan glädjas över att de fem esterna får behålla livet, så kan man inte undgå att uppröras över att ett "brott", som i stort sett endast innebar att de i brev till Förenta nationerna vädjat om hjälp för att deras land på nytt skall bli en fri stat, skall bestraffas med upp till sex års "förlust av friheten", som det heter. Denna förlust av friheten kan innebära fängelse eller inspärning på mentalsjukhus. Vad detta innebär behöver jag inte gå in på utan kan hänvisa utrikesministern till Amnesty Internationals rapport om behandlingen av fångar i Sovjetunionen. Det finns många fruktansvärda exempel på vad man kan åstadkomma med såväl fysiskt som psykiskt välutrustade människor genom exempelvis överdosering av psykofarmaka såsom aminazin, triflazin och haloperidol – medel väl kända inom svensk sjukvård men här använda för att hjälpa sjuka människor; det kan de göra med rätt dosering. I för stora doser kan de dock snabbt bryta ned en människa, säkerligen lika effektivt som kroppslig smärta. Låt mig också på tal om dessa domar erinra om att frihetsstraffen på fem à sex år tyvärr inte är hela sanningen. Till dessa frihetsberövanden kommer så förvisning av varicrande längd, varför straffen kommer att ligga på kanske nio till elva år.

Jag har uppehållit mig vid detta, herr talman, bl. a. därför att enligt uppgift väntas ytterligare rättegångar i Estland. En 48-årig man, Sven Kreck, har anklagats för liknande brott som de fem esterna nu dömts för. Han arresterades i januari och spärrades in på mentalsjukhus. Nu lär han sitta fängslad i Tallinn i väntan på rättegång.

Jag vill därför fråga utrikesministern, om man nu från regeringens sida överväger att mera aktivt än vad hittills varit fallet verka för att dessa enligt svensk rättsuppfattning helt orimliga rättegångar upphör mot enskilda, som med fredliga medel söker förverkliga FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna.

Jag vill också fråga utrikesministern – och här beklagar jag på nytt att det inte är statsministern som lämnar svaret på min interpellation – om regeringen i samband med statsministerns besök i Sovjetunionen våren 1976 kommer att ta upp den omänskliga behandlingen av politiska fångar i Sovjetunionen och i Baltikum. Jag ställer frågan bl. a. mot bakgrund av innehållet i artikel VII i slutdokumentet från Helsingforskonferensen. Där står bl. a.: "De" – dvs. de deltagande staterna – "kommer att främja och uppmuntra ett verkligt utövande av de medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala, kulturella och andra rättigheterna och friheterna, vilka alla härrör från det inneboende värdet hos varje människa och är väsentliga för hennes fria och fulla utveckling."

Detta dokument är ju bl. a. undertecknat av generalsekreteraren i kom-

Tisdagen den
25 november 1975

*Om svenska
åtgärder med
anledning av
rättegång i Estland*

ministpartiet i Socialistiska rådsrepublikernas union, Leonid Bresjnev. En påstötning från statsministern synes därför angelägen när han till våren besöker Moskva.

Låt mig, herr talman, citera sista meningen i uttalandet i Tallinn av den 24 oktober 1972, ställt till Förenta nationernas generalförsamling från Estniska demokratiska rörelsen och Estniska nationella fronten: "Nu, när även de minsta av världens nationer tillerkänns oberoende förväntar sig det estniska folket snar och effektiv hjälp från Förenta Nationerna". Ja, det bör väl gälla såväl Estland som Lettland och Litauen – eller hur, herr utrikesminister?

Nu är det, herr talman, inte bara balter som hoppas och tror att den fria världen i längden inte skall acceptera förtryck av nationer och enskilda någonstans, och att detta måste leda till nationell frihet och oberoende för folken i Baltikum lika väl som för andra folk, som lider under främmande eller inhemska diktatorsystem. Dessa system har inte byggts upp genom någon uttalad önskan av folkflertalet, nej, de existerar endast med den starkares rätt och med hjälp av terror och förföljelse av olik-tänkande. Så till vida har rättegångarna i det ännu 30 år efter krigets slut Sovjetockuperade Baltikum gjort balterna en tjänst genom att de på nytt väckt en opinion runt om i världen till insikt om det där rådande förtrycket.

Jag beklagar dock på nytt att den svenska regeringen i det här fallet förhållit sig helt passiv, och jag hoppas verkligen att utrikesministern har något mera positivt att redovisa här i kammaren i dag än det som framgår av interpellationssvaret.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Vi vet ju allesammans att rättssystemet i Sovjetunionen skiljer sig – t. o. m. mycket starkt – från det som vi har i Sverige. Inte minst gäller det i fråga om straffrätten och i fråga om domstols- och fängelsesystemet. I Sovjet kan straff utdömas för sådana handlingar som antisovjetisk agitation, antisocialistiskt beteende osv., dvs. handlingar som vi måste beteckna som politiska. I Sverige tillämpas inte sådana straff för motsvarande handlingar. Personer som döms för sådana handlingar i Sovjetunionen blir enligt vår mening politiska fångar.

Självfallet tycker vi att vårt system är mycket bättre, och vi skulle önska att andra folk fick ökat lagligt skydd för att verka politiskt och för att driva opposition, som man får göra i Sverige. Men vi är medvetna om att det här rör sig om väsentliga skiljaktigheter, som det inte går att snabbt ändra på.

Även när det gäller tillämpningen av rättssystemet, t. ex. i fråga om behandlingen av fångar, har vi tidigare hört många vittnesmål, och sådana förekommer även nu, om missförhållanden och övergrepp. Det gällde särskilt under Stalintiden, men även under senare tid har sådana påpekanden om missförhållanden inte varit ovanliga. Den senaste redogörelsen, som vi diskuterade här i kammaren förra veckan, nämligen

Amnesty Internationals rapport. ger mycket detaljerade upplysningar om tillämpningen av det sovjetryska rättssystemet.

Var Sverige står vet man mycket väl i Moskva. Vi har från regeringens sida upprepade gånger erinrat om de åtaganden som många stater, däribland Sovjetunionen, har gjort om att främja de mänskliga fri- och rättigheterna. De i FN-konventionen fastslagna rättigheterna anser vi vara förpliktigande. I ESK-dokumentet från i somras inskräps dessa åtaganden ytterligare. I dokumentet sägs dessutom uttryckligen att utvecklingen av vänskapliga relationer mellan stater har att göra med hur staterna behandlar sina medborgare.

Nu finns det inte något egentligt kontrollsystem som gör det möjligt att övervaka hur olika stater följer bestämmelserna i FN-konventionen eller i ESK-dokumentet. Därför tillhör Sverige de stater som i Förenta nationerna har verkat för att det skall finnas en internationell kommission, som enskilda människor och stater kan vända sig till för att påtala brott som begås mot de mänskliga fri- och rättigheterna.

Våra möjligheter att direkt påverka andra stater och deras strafflagstiftning är, som jag säger i mitt svar, självfallet små. Opinionsbildning är det medel som kan användas. Det är också den metod som vi här i Sverige vid många tillfällen har använt när det gällt att söka väcka internationell uppmärksamhet och göra klart för vederbörande stats politiska myndigheter att man ute i världen mycket noga följer vad som händer i fråga om framför allt naturligtvis rättegångar som gäller vad vi menar vara politiska brott.

Men i fråga om Sovjetunionen – det framgår också av Amnesty Internationals rapport – är det ingalunda lätt att få det faktaunderlag som oftast är förutsättningen för att kunna med framgång väcka internationell opinion.

Hur rättsväsendet fungerar i de baltiska staterna följer vi inom UD kontinuerligt så gott vi kan, dels i den sovjetryska pressen, dels genom våra kontakter med Amnesty International. Men svårigheten att få tillförlitliga uppgifter är ett faktum. Det står ofta påstående mot påstående. Att få klarlagt vilka brott de fem balterna åtalats och dömts för har inte varit möjligt. I varje fall påstås i rysk press att det ingalunda enbart var fråga om skrivelser till FN utan att det rörde sig om en hel rad namngivna brott, som är av det slag att de i Sverige icke skulle föranleda någon rättegång eller något straff, alltså politiska handlingar, men som enligt den sovjetryska straffrätten är straffbelagda.

När det gäller Spanien – som herr Strindberg tog som ett exempel på ett annat sätt att handla från regeringens och folkopinionens sida – ligger ju skillnaden däri att det då var fråga om fem ungdomar som dömdes utan att de hade någon möjlighet att försvara sig och utan att någon som helst insyn tilläts i rättegången samt att dessa fem ungdomar sedan, trots protester från alla håll i världen, avrättades. Det var vad som ansågs vara ett brott mot de mänskliga fri- och rättigheterna, dels därför att de anklagade inte fick något tillfälle att på normalt sätt försvara

Tisdagen den
25 november 1975

*Om svenska
åtgärder med
anledning av
rättegång i Estland*

sig, eftersom det var en summarisk militärdomstol som dömde dem, dels eftersom dödsstraffet kom till användning. Det var en så stor skillnad mellan dessa båda fall, herr Strindberg, att de inte går att jämföra. Men jag medger att om uppgifterna är riktiga och om rättegångar av det här slaget – med politisk bakgrund – skall fortsätta att inträffa i de baltiska staterna, finns det självfaller möjligheter för oss, om vi kan erhålla tillräckligt faktaunderlag, att påpeka att detta förfarande enligt vår uppfattning strider mot de mänskliga fri- och rättigheterna. Några andra möjligheter att verka i ett sådant fall föreligger såvitt jag vet tyvärr inte.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Det sista som utrikesministern sade vill jag gärna tacka honom för; det var i varje fall ett löfte om litet större aktivitet i framtiden, för den händelse rättegångarna skulle komma att upprepas.

Jag konstaterar emellertid att – såsom jag uttryckte det – farhågan för att regeringen här hade varit helt passiv var riktig. Jag tycker fortfarande att det är mycket märkligt att man agerar med sådan kraft gentemot andra diktaturer men att man undviker att göra det gentemot Sovjetunionen. Herr utrikesministern säger – och det har han naturligtvis rätt i – att vi ofta har väldiga svårigheter att få uppgifter om vad som verkligen händer i Sovjetunionen och i de ockuperade baltiska staterna därför att uppgift står mot uppgift. Det vittnar om det systemets effektivitet och hårdhet, men det hindrar ju inte att man följer utvecklingen. Jag förmodar att utrikesdepartementet nog har följt de artiklar som har skrivits av olika journalister, som via skilda kanaler fått information om hur rättegångarna i Tallinn har gått till och vilka åtalspunkter som åberopats. Jag vet också att åtalspunkterna ändrades under rättegången till helt orimliga anklagelser, kanske för att därigenom ge mera stöd för det straff som sedan utdömdes.

Jag kan, herr utrikesminister, tyvärr inte underlåta att uttrycka min oro – ehuru jag hoppas att den är oberättigad – över att den svenska regeringens sätt att reagera ofta är mera högljutt mot länder som ligger längre bort. Här gäller det ju ändå ett land som ligger nära geografiskt sett. Om jag får använda ett argument som jag tycker är ett viktigt sådant, vill jag påpeka att det här gäller tre små folk, som år 1940 – såsom Östen Undén själv uttryckte det i riksdagen – likviderades på några dagar. Det gäller tre små nationer med vilka Sverige har ett mycket nära historiskt samband – en stor del av vår historia har varit gemensam med de baltiska folkens historia. Jag tycker att också detta gör att den svenska regeringen med kraft inte bara bör konstatera att man i Moskva vet var vi står, utan att regeringen också bör ansluta sig till den internationella opinionen mot det våld och det förtryck som i dag råder i de baltiska staterna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om kompensation för skador genom myndigheters långsamma handläggning av ärenden

Nr 28

Tisdagen den
25 november 1975

Herr kommunministern GUSTAFSSON erhöll ordet för att besvara herr *Wachtmeisters* i Johannishus (m) den 30 oktober anmälda interpellation, 1975/76:43, och anförde:

Herr talman! Herr Wachtmeister i Johannishus har frågat mig hur jag avser att kompensera de skador som genom långsam handläggning av ärende hos myndighet vållas såväl enskilda personer som det allmänna.

Föreligger fel eller försummelse vid myndighetsutövningen kan ersättning utgå enligt skadeståndslagen. Till fel eller försummelse hör enligt förarbetena till denna lag bl. a. oförsvarligt dröjsmål med att ta upp ärenden till behandling och förseningar vid deras handläggning.

Beredningen av ärenden fordrar ofta klarlägganden, kanske utredningar och sist men inte minst kommunikation enligt förvaltningslagens föreskrifter. Det är klart att detta tar tid, särskilt när det är fråga om ärenden av invecklad natur. Det är väl därför naturligt att den som behöver ett beslut av myndighet för att vidtaga någon åtgärd får räkna med att det kan ta viss tid att få fram erforderligt beslutsunderlag.

*Om kompensation
för skador genom
myndigheters
långsamma hand-
läggning av ärenden*

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Interpellanten, herr Wachtmeister i Johannishus, är på grund av uppdrag vid Förenta nationerna förhindrad att ta emot interpellationssvaret i dag. Jag ber därför i hans ställe att få tacka kommunministern för det och göra några kommentarer.

Relationen mellan den enskilda individen och det allmänna har ju förändrats väsentligt, låt oss säga under de senaste decennierna. Vi vet att den offentliga sektorn har ökat i betydande omfattning. Förvaltningsapparaten – både den statliga och den kommunala – har byggts ut i väsentlig grad. På allt fler områden gör statliga och kommunala intressen sig gällande. Verksamheten har successivt blivit alltmer komplicerad. Vi har fått en alltmer långtgående och invecklad reglering av förvaltningen på det offentlighetsliga området.

Denna utveckling har fått många konsekvenser för den enskilde. En är att allt fler enskilda medborgare i olika avseenden blir beroende av skilda myndigheters verksamhet och beslut. Man kan också uttrycka det på sätt som herr Wachtmeister har gjort i sin interpellation:

”En genomgående tendens i utvecklingen på olika områden av samhällslivet under senare år är en inskränkning i den enskildes handlingsfrihet.”

Eftersom interpellationen närmast berör frågor av fastighetsrättslig art kan jag hålla mig inom det området. Naturvårdslagen, byggnadslagen, expropriationslagen, förköpslagen och jordförvärvslagen är några exempel på lagar – och förhållandevis nya lagar – som har gjort att den enskilde i sitt handlande har blivit beroende av förvaltningens arbetssätt i största

Tisdagen den
25 november 1975

*Om kompensation
för skador genom
myndigheters
lågsamma hand-
läggning av ärenden*

allmänhet och dess handläggning och beslutsförfarande i konkreta frågor i synnerhet.

Herr Wachtmeister i Johannishus omnämner naturvårdslagens strand-skyddsbestämmelser och pekar på konkreta fall – förmodligen känner statsrådet väl till dem – där en mycket långvarig handläggning har vållat förluster för den enskilde.

I sitt svar nämner statsrådet skadeståndslagens regler om fel och försummelse vid myndighetsutövning. Han säger också att en förutsättning för att denna lag skall bli tillämplig är att det är fråga om oförsvarligt dröjsmål. Jag vill tolka "oförsvarligt dröjsmål" som att det fordras mycket starka skäl för att det kravet skall uppfyllas, och det kanske är riktigt att det skall vara så. Men det kan förekomma handläggningar som inte är så lämpliga utan att de därför svarar emot detta krav: onödigt långsamma handläggningar, i viss utsträckning försummade handläggningar, vad man ibland kallar olycksfall i arbetet osv. Sådant kan ändå drabba den enskilde.

Kanske är det, herr talman, här ytterst fråga om det gamla problemet rättssäkerhet kontra effektivitet. Med rättssäkerhet brukar man då syfta på en noggrann handläggning, som kanske är litet omständlig och ibland upplevs som långsam, i motsats till en effektiv handläggning, som i första hand är en snabb handläggning.

Jag tror inte att man alltid når den högsta graden av rättssäkerhet med de långa handläggningstiderna. I sådana fall som nämns i interpellationen är det just de långa handläggningstiderna som är skadliga för den enskilde, som ofta kommer i underläge. Därmed kan man säga att i just sådana fall gagnar inte de långa handläggningstiderna rättssäkerhetsprincipen.

Statsrådets hänvisning till skadeståndslagen är kanske formellt och i begränsad mening ett självklart och riktigt svar, men i vidare mening undrar jag om det inte vore bättre, om också statsrådet skulle vilja uttrycka uppfattningen att den enskildes ovisshet när ärenden föreligger hos myndighet måste förkortas så långt det är möjligt och att det är nödvändigt just, om inte än mer, i vårt komplicerade samhälle att ärenden hos förvaltningsmyndigheter avgörs inom rimlig tid.

Herr kommunministern GUSTAFSSON:

Herr talman! Det råder inga delade meningar mellan herr Winberg och mig om att ärenden hos myndigheter – både statliga och kommunala – skall handläggas så snabbt som det över huvud taget är möjligt. Det är klart att det är ett ovissit förhållande för den enskilde under tiden som han väntar på handläggning och avgörande i frågor som för honom kan ha utomordentligt stor betydelse.

Men jag vill hävda – på grund av egen erfarenhet – att myndigheterna i allmänhet har ambitionen att utan dröjsmål avgöra ärendena. I vårt samhälle har vi emellertid en önskan att bevara en så stor rättssäkerhet som möjligt, och det kräver ingående utredningar och undersökningar

innan ett ärende kan avgöras. Det är inte bara så att förhållandena har komplicerats för den enskilde medborgaren, utan det har också vidtagits åtgärder för att skydda den enskilde. Både skadeståndslagen och förvaltningslagen har ju egentligen uppgiften att skapa bättre garanti för den enskilde medborgaren.

Jag vill också peka på den otålighet som den enskilde ofta visar när ärendet väl är anhängiggjort hos myndigheten men som han inte ger uttryck för så länge han själv handlägger frågan. Jag känner mycket väl till det speciella naturvårdsärende som har legat till grund – såvitt jag kan förstå – för herr Wachtmeisters interpellation. Att det har tagit så lång tid att få det ärendet avgjort beror – det tillåter jag mig att hävda – mera på sökanden än på myndigheternas handläggning av ärendet. Jag är helt överens med interpellanten och med herr Winberg om att vi gemensamt skall sträva efter att avgöra ärendena utan dröjsmål. För den händelse det skulle brista på den punkten har ju skapats ett utomordentligt skydd i skadeståndslagen, som redan på sina håll är under användning och prövning i dessa fall.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det kompletterande svar som nu har lämnats.

Det är väl ändå så att det allmänna många gånger har ett orimligt stort övertag i sådana här frågor därför att det är det allmänna som faktiskt bestämmer tidpunkten för avgörande av ärendena. Det är det allmänna som har utredningsresurserna. I många fall kan det vara fråga om förhandlingar mellan företrädare för det allmänna och den enskilde, och det allmänna kan upplevas som en mycket stark maktfaktor i förhållande till den enskilde. Det kan göra att den enskilde ibland blir benägen att godta uppgörelser som han inte skulle godta annars. Vet han också att en mycket lång handläggningstid kommer i fråga och exempelvis ekonomiska värden står på spel och man måste räkna med ett försämrat penningvärde, kan det än mer försämra hans ställning.

Jag ber ännu en gång att få tacka för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1975/76:52 till konstitutionsutskottet

§ 7 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1975/76:94 till civilutskottet

1975/76:95 till näringsutskottet

1975/76:96 till utbildningsutskottet

1975/76:97 till näringsutskottet

1975/76:98 till skatteutskottet
1975/76:99 till finansutskottet
1975/76:100 mom. 1 till skatteutskottet, mom. 2 till socialutskottet,
mom. 3 till socialförsäkringsutskottet, mom. 4 och 5 till finansut-
skottet
1975/76:101 till finansutskottet
1975/76:102 mom. 1, 4 och 5 till finansutskottet, mom. 2 till social-
utskottet, mom. 3 till socialförsäkringsutskottet
1975/76:103 till inrikesutskottet
1975/76:104 betr. energibesparing för bostäder till civilutskottet, betr.
energibesparing för näringslivet till näringsutskottet
1975/76:105 till skatteutskottet
1975/76:106 till jordbruksutskottet
1975/76:107 till trafikutskottet

§ 8 Föredrogs men bordlades åter
skatteutskottets betänkande 1975/76:14
justitieutskottets betänkanden 1975/76:12 och 13
kulturutskottets betänkanden 1975/76:11, 12 och 14–17
utbildningsutskottets betänkanden 1975/76:7–14
trafikutskottets betänkanden 1975/76:4–6
jordbruksutskottets betänkande 1975/76:14
näringsutskottets betänkanden 1975/76:5 och 6
inrikesutskottets betänkanden 1975/76:10–16
civilutskottets betänkande 1975/76:4

§ 9 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen 1975/76:62.

§ 10 Herr talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgon-
dagens sammanträde skulle näringsutskottets betänkande nr 6, skatteut-
skottets betänkande nr 14 och näringsutskottets betänkande nr 5 i nu
angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 11 Anmälades och bordlades
Proposition
1975/76:82 om ändring i brottsbalken

§ 12 Anmälades och bordlades
Förslag
1975/76:2 Riksdagens informationsutrednings betänkande om riksdags-
information till allmänheten
1975/76:3 Riksdagens informationsutrednings betänkande om riksdagens
sakinformation

§ 13 Anmälades och bordlades
Konstitutionsutskottets betänkande
1975/76:23 med anledning av motion om översyn av pressens distri-
butionsformer

Försvarsutskottets betänkanden

1975/76:9 med anledning av motion om förstärkt lekmannainflytande vid de militära förbanden

1975/76:10 med anledning av motion om värnpliktsutbildningens meritvärde

1975/76:11 med anledning av motion om omställningsproblem i samband med värnpliktstjänstgöring

1975/76:12 med anledning av motion om avskaffande av odemokratiska och auktoritära inslag i värnpliktsutbildningen, m. m., såvitt gäller yrkandet om en utredning i ämnet

§ 14 anmäldes och bordlades

Motioner

1975/76:108 av fru *Sundberg*

med anledning av propositionen 1975/76:13 med förslag till ändring i sjömanslagen (1973:282)

1975/76:109 av herr *Hermansson m. fl.*

1975/76:110 av herr *Molin m. fl.*

1975/76:111 av fru *Sundberg*

med anledning av propositionen 1975/76:22 om ändrade regler för studiesocialt stöd

1975/76:112 av herr *Björk* i Gävle

1975/76:113 av herrar *Gillström* och *Westberg* i Hofors

1975/76:114 av herr *Hermansson m. fl.*

1975/76:115 av herr *Nilsson* i Tvärålund *m. fl.*

1975/76:116 av fru *Nordlander m. fl.*

1975/76:117 av herr *Nordstrandh m. fl.*

1975/76:118 av herr *Nyquist m. fl.*

1975/76:119 av fru *Troedsson*

med anledning av propositionen 1975/76:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1975/76

1975/76:120 av herr *Burenstam Linder m. fl.*

1975/76:121 av herr *Norrby* i Åkersberga

1975/76:122 av herr *Sjönell m. fl.*

1975/76:123 av herrar *Wirtén* och *Andersson* i Örebro

med anledning av propositionen 1975/76:66 om medelstillskott till Svenska Utvecklingsaktiebolaget

1975/76:124 av herr *Börjesson* i Falköping

1975/76:125 av herr *Johansson* i Växjö

1975/76:126 av herr *Jonsson* i Alingsås

1975/76:127 av herr *Krönmark m. fl.*

1975/76:128 av herr *Svensson* i Eskilstuna

Nr 28

Tisdagen den
25 november 1975

1975/76:129 av herrar *Wirtén* och *Lindahl* i Hamburgsund
med anledning av propositionen 1975/76:67 med förslag till terrängkö-
ringslag

*Anmälan av
interpellation*

1975/76:130 av herr *Siegbahn*
med anledning av propositionen 1975/76:70 om ändring i uppbördslagen
(1953:272), m. m.

1975/76:131 av herr *Lindahl* i Hamburgsund
med anledning av propositionen 1975/76:23 om kommunal rösträtt för
invandrare

1975/76:132 av herr *Andersson* i Örebro m. fl.
med anledning av propositionen 1975/76:72 om ändringar i exportkre-
ditstödet

§ 15 Anmälan av interpellation

Anmälades och bordlades följande interpellation som ingivits till kam-
markansliet

den 25 november

1975/76:63 av herr *Gillström* (s) till herr industriministern om åtgärder
för att säkerställa sysselsättningen i Gävleborgs län, m. m.:

De senaste dagarna har vi fått rapporter, som i flera avseenden kan
beröra sysselsättningsförändringar i vårt land i allmänhet och Gävleborgs
län i synnerhet. Det är framför allt två stora företagsfusioner och en
ekonomisk kris inom Statsföretag, som gör att människorna i berörda
delar av landet upplever framtiden som något oviss. Fusioner kan er-
farenhetsmässigt ge både positiva och negativa konsekvenser. De två
fusionerna gäller Stora Kopparberg-Bergvik och Ala samt Kopparfors-Pa-
pyrus. I den sistnämnda beröres förutom industrier i Gävleborg också
södra Sverige och Västerbotten. I den förstnämnda däremot kommer
konsekvenserna enbart att gälla Gävleborgs län.

I Länsprogram 74 har beräknats att detta län fram till 1990 behöver
ett tillskott av 25 000 sysselsättningstillfällen inom gemensam och privat
sektor för att sysselsättningsgraden i länet skall ligga lika högt som för
jämförbara län. F. n. råder alltså i detta avseende ett avsevärt sämre läge
än i andra län. Det är således utomordentligt viktigt att regeringen följer
utvecklingen av dessa båda fusioner, så att inte effekten blir negativ,
vilket skulle försvåra ytterligare för detta län att klara sysselsättningen.

Samtidigt med dessa rapporter har också Sonab inom Statsföretag i
en kommunicé anmält, att en ekonomisk kris kan tvinga företaget vidtaga
åtgärder som kan få betydande personalkonsekvenser. Sonab äger bl. a.
f. d. Aga i Gävle, som under senare år brottats med företagsnedläggelser

men nu börjat bryta en negativ befolkningstrend i och med den statliga utlokaliseringen.

Med anledning av det i korthet anförda anhåller jag att till industriministern få ställa följande frågor:

1. Har regeringen före fusionerna varit informerad om pågående förhandlingar och de konsekvenser dessa kan innebära för berörda områden?

2. Avser industriministern att vidtaga särskilda åtgärder för att säkerställa sysselsättningen i dessa fall för Gävleborgs län?

3. Kan industriministern lämna sådana garantier beträffande Sonab att berörd personal i Gävle och Lövånger (Västerbotten) kan känna trygghet i sin nuvarande anställning?

Nr 28

Tisdagen den
25 november 1975

*Meddelande om
frågor*

§ 16 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 24 november

1975/76:121 av herr *Nisser* (m) till herr socialministern om samverkan mellan kyrkans barnverksamhet och den kommunala förskolan:

På sina håll har propåer gjorts från kyrkans företrädare om kontakt och samverkan mellan kyrkans barnverksamhet och den kommunala förskolan.

Vilken principiell ståndpunkt intar herr statsrådet beträffande möjligheterna för företrädare för såväl svenska kyrkan som andra religiösa samfund att bedriva kontaktskapande verksamhet inom ramen för den kommunala förskolan?

1975/76:122 av herr *Gillström* (s) till herr industriministern om gruvdrift i Baståsen:

Gävleborgs län har under senare år fått vidkännas svårigheter att bibehålla sysselsättningstillfällena. Under innevarande år har dock, tack vare omlokalisering av statliga verk till Gävle, befolkningsutvecklingen i länet varit positiv. Detta gäller emellertid inte den norra delen, dvs. Hälsingland. Det är därför angeläget att nu söka finna vägar för en gynnsam utveckling även där. I Baståsen inom Nordanstigs kommun har man länge diskuterat möjligheten av att bryta befintliga malmtillgångar. Men av skilda anledningar har diskussionerna inte mynnat ut i konkreta förslag.

Mot den bakgrunden vill jag ställa följande fråga till herr industriministern:

Avser statsrådet att ta initiativ som syftar till gruvdrift i Baståsen?

Tisdagen den
25 november 1975

*Meddelande om
frågor*

1975/76:123 av herr *Mattsson* i Skee (c) till herr industriministern om eventuell användning av mark i Tanums kommun för uppberetningsstation för kärnbränsleavfall:

Vid tidigare tillfällen har statsrådet vid svar på interpellationer och frågor i riksdagen förklarar dels att mark vid Sannäs i Tanums kommun inte behövde reserveras för uppberetningsstation för kärnbränsleavfall, dels att en kärnkraftsanläggning skulle strida mot den fysiska riksplanens riktlinjer. AB Atomenergi vill trots detta inte överlåta det aktuella markområdet till Tanum i avvaktan på beslut beträffande sättet att långsiktigt lösa kärnkraftens avfallsfrågor.

Står den refererade regeringsståndpunkten fortfarande fast, eller har riksdagsbeslutet om utbyggnad av 13 kärnkraftsaggregat förändrat regeringens syn på användningen av Sannäsområdet?

1975/76:124 av herr *Johansson* i Skärstad (c) till herr industriministern om kraftledningsgators inverkan på naturmiljön:

Från kraftverksbygget i Barsebäck drar statens vattenfallsverk en kraftledningsgata genom bl. a. Tenhult i norra Småland. Vattenfall har träffat avtal med vissa markägare. En ledningsgata med uppemot 100 meters bredd har huggits. Efteråt har det visat sig att beräkningarna var felaktiga och att ledningsgatan med fällning av träd och röjning av växtlighet fått en felaktig sträckning. Vattenfall vill därför nu göra en ny kraftledningsgata. Detta medför ytterligare skövling.

Vill industriministern utveckla sin syn på frågor om dragande av kraftledningsgator vad gäller inverkan på naturmiljön och de krav på god planering som bör kunna ställas?

1975/76:125 av herr *Karlehagen* (c) till herr socialministern om snabb utbyggnad av den yrkesmedicinska verksamheten:

När det gäller att förbättra arbetsmiljön krävs ofta insatser av personal med kvalificerad teknisk och medicinsk utbildning.

Vilka åtgärder är enligt statsrådets bedömning nödvändiga för att få till stånd en snabb utbyggnad av den yrkesmedicinska verksamheten i landet?

1975/76:126 av herr *Hermansson* (vpk) till herr kommunministern om kommunalt inflytande vid företagssammanslagningar:

Under den senaste tiden har en rad mycket stora företagssammanslagningar offentliggjorts i pressen. Sådana sammanslagningar kan få en mycket djupgående inverkan på sysselsättningsmöjligheter m. m. inom

de berörda kommunerna. De kan också inverka direkt på kommunernas ekonomi på skattesidan. De berörda kommunerna har emellertid ingen bestämmanderätt i dessa frågor och det är osäkert om kommunmyndigheterna ens tillfrågas om sin åsikt. Detta förhållande är uppenbarligen orimligt.

Mot denna bakgrund vill jag till kommunministern ställa följande fråga:

Avser regeringen att ta initiativ för att ge berörda kommuner reell bestämmanderätt när det gäller stora företagssammanslagningar och deras effekt dels på kommunernas allmänna ekonomiska läge, dels direkt på skatteunderlaget?

1975/76:127 av herr *Johansson* i Vrångebäck (m) till herr jordbruksministern om förhöjt garantipris till svenska fiskare:

Det svenska yrkesfiskets situation är nu så prekär att omedelbara insatser erfordras. En sådan insats kan exempelvis vara att medel ställes till regleringsorganet Svensk Fisks förfogande. Detta bör ske i form av kontantbelopp à conto eller i form av att kredit beviljas av allmänna medel. Dessa medel skulle kunna användas för att åstadkomma ett i förhållande till nuläget förhöjt garantipris i avvaktan på att mera långtgående och övergripande åtgärder kan beslutas rörande fiskenäringen.

Ämnar statsrådet ställa medel till Svensk Fisks förfogande för att med omedelbar verkan möjliggöra ett förhöjt garantipris till svenska fiskare?

§ 17 Kammaren åtskildes kl. 16.41.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 28

Tisdagen den
25 november 1975

*Meddelande om
frågor*